

IN ASTERDORP WAS NIETS PRIVÉ

Armoede mag zich al tijden verheugen op aandacht van het geëngageerde deel van de Nederlandse bevolking. Dat was al in de tijd van Multatuli het geval, en dat is nog steeds zo. Het gaat dan niet zozeer om cijfermatige studies, zoals *Arm in Nederland* van Frank van Loo (1992), maar om boeken waar mensen van vlees en bloed worden beschreven. Denk bijvoorbeeld aan het succes van *De proefkolonie* (Wil Schackmann, 2006) en *Het pauperparadijs* (Suzanna Jansen, 2008). Meer recent is de magnifieke studie van Auke van der Woud, *Koninkrijk vol sloppen* (2010), een boek met een bredere scope. *Asterdorp, Een Amsterdamse geschiedenis van verheffing en vernedering* van Stephan Steinmetz is zowel een geschiedenis van de zogenaamde 'onmaatschappelijke' bewoners, als van de gemeente en dan vooral van ingenieur Arie Keppler, directeur van de Gemeentelijke Woningdienst. Voormalig ambtenaar en journalist Steinmetz promoveerde begin 2016 aan de Universiteit van Amsterdam op dit onderwerp. Asterdorp werd in 1927 opgericht en in 1955 alweer gesloopt. In de 28 jaar van het bestaan werden in de 132 woningen – boven de poort hing een bordje met het opschrift 'tydelyk tehuis voor gezinnen' – een kleine vijfhonderd gezinnen (1927-1940), Rotterdamse evacués (69 gezinnen; 1940-1941) en zo'n driehonderd Joden (1942-1943) in het ommuurde complex in Amsterdam-Noord gehuisvest.

Wat bedoeld was als een plek waar socialistische voormannen als Floor Wibaut en Arie Keppler

ASTERDORP

Een Amsterdamse geschiedenis
van verheffing en
vernedering

ASTERDORP. EEN AMSTERDAMSE GESCHIEDENIS VAN VERHEFFING EN VERNEDERING. Stephan Steinmetz (Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen 2016), 224 blz. € 21,99

'ontoelaatbaren' (niet in aanmerking komend voor reguliere huisvesting) wilden leren voorbeeldige huurders te worden, had het vooral een stigmatiserende rol. In *Asterdorp*, gelegen in een uithoek van 'Noord', tussen de industrie, daar wilde je niet wonen. Tussen 1927 en 1938 stond voortdurend veertig procent van alle woningen leeg. Steinmetz noemt het de 'zak van Sinterklaas'. Begin jaren tachtig werkte Stephan Steinmetz bij het Gemeentelijk Woningbedrijf. Bij een verhuizing stuitte hij op een aantal dozen, dat op de nominatie stond weggegooid te worden. Hij bestudeerde de inhoud, interviewde een tiental ex-bewoners en liet het voor wat het was. In 2013 kreeg hij een crowdfundingoproep. Documentairemaker Saskia van den Heuvel wilde een film maken over Asterdorp. Stein-

metz dook opnieuw, en nu veel dieper, in de archieven en schreef in korte tijd een proefschrift. Op 5 mei beleefde *Het vergeten getto* haar première in Eye, het nabijgelegen filminstituut (zie www.asterdorp.nl).

Wie woonden er in Asterdorp? 'De grootste groep Asterdorpers bestond uit een conglomeraat van pechvogels, mensen met schulden, kinderrijke gezinnen waarbij de vrouw verstandelijk of lichamelijk zwak of ziek was, gelukzoekers, dwarse types, dromers, rommelaars' (blz. 73), en maar een beperkt aantal aso's. Voor hen had Keppler het ook niet bedoeld. Keppler was leerling van hoogleraar Baltus Pekelharing in Delft. 'Peek' was een bevlogen prof, die, naast zijn collega's, thuis ontving. Hij geloofde in een maakbare samenleving en droeg dat over op studenten

als de latere directeur Bouw- en Woningtoezicht in Amsterdam, Jan Willem Tellegen en daarnaast Floor Wibaut en dus Keppler. Hun doel: de woon- en leefomstandigheden van (Amsterdamse) paupers moest worden verbeterd. Keppler deed inspiratie op in het buitenland en toen dit, mede door hem, in Amsterdam daadwerkelijk tot stand kwam, ontving hij maar wat graag buitenlands bezoek. Het bezoek kwam regelmatig in Asterdorp, waar de geselecteerde bewoners goed in de gaten werden gehouden door de opzichteressen. Zij en ook andere ambtenaren produceerden meters papier. Niets was privé, en zo nodig werden verkregen gegevens gedeeld met niet-ambtelijke organisaties. Opzichteres Flora de Miranda verzuchtte in 1983: 'Waar bemoeiden we ons eigenlijk mee?' Met alles, want het doel was om de gezinnen weer naar reguliere huurhuizen te krijgen. Stond de fles jenever op tafel? Of was het bed nog niet opgemaakt? Een aanvraag om elders een gemeentelijk huurhuis toegewezen te krijgen werd afgewezen. In het boek bericht Steinmetz over schrijnende gevallen. Dat doet hij aan de hand van de gemeentelijke dossiers, maar het beeld wordt verder aangekleed door gesprekken die hij met voormalige bewoners heeft gehad. Het geeft een rijk beeld en biedt aanknopingspunten voor profielwerkstukken. Leerlingen van wie de voorouders op een plek als Asterdorp hebben gewoond, zouden aan de hand van archivalia en de achtergronden in dit toegankelijke boek, een familiegeschiedenis kunnen reconstrueren. Dat zijn werkstukken waar ook wij van kunnen leren.

Ger Jan Onrust

ALLES VOOR HET KONINKLIJK HUIS

De een had een zeer hoge pet van hem op, de ander vond hem een rasintrigant. Zijn bijnamen 'Raspoetin' en 'Fouché' (minister van Politie onder Napoleon) zeggen genoeg. De meningen over François van 't Sant lopen ver uiteen: van persoonlijke vertrouweling van koningin Wilhelmina tijdens haar gedwongen verblijf in Engeland na de Duitse inval tot 'informatief doorgeefluik' van Engelsen en Duitsers. Het waren deze geruchten die ervoor zorgden dat hij na de oorlog op moest passen voor een kogel, zodra hij zich weer op Nederlands grondgebied begaf. Sommigen beweerden zelfs dat hij te maken zou hebben gehad met de arrestatie van Mata Hari in 1917. Maar wat is er nu precies waar en wat niet van al die geruchten?

In een boeiend relaas ontrafelt Sytze van der Zee (oud-hoofdredacteur van *Het Parool*) de geheimen van Van 't Sant. Van der Zee, die als journalist weet hoe je een goed verhaal moet vertellen, is al jaren gefascineerd door deze man en in zijn dikke biografie houdt hij de lezer aan het papier gekluisterd tot aan de laatste bladzijde. Dat komt niet alleen door de prettige manier van schrijven, maar uiteraard ook door de hoofdpersoon zelf. Van 't Sant heeft aan het eind van zijn leven de opdracht gegeven al zijn persoonlijke paperassen te verbranden, zodat we niet direct uit eerste hand weten hoe hij over bepaalde zaken dacht. Maar door zeer goed speurwerk van Van der Zee – van 't Sant liet geen ontvangen brieven achter, maar hij kon natuurlijk niet verhinderen dat zijn eigen verstuurde brieven bewaard bleven – recon-

strueert hij bijkans het gehele leven van François van 't Sant die, nogal onverwacht, hoofdcommissaris van de politie te Utrecht werd – een opstapje om in 1920 in Den Haag hetzelfde ambt te vervullen. Daar kreeg hij onder andere de opdracht 'Varkensheintje' (de bijnaam van prins Hendrik, de gemaal van koningin Wilhelmina) uit de problemen te helpen. Prins Hendrik hield niet alleen van het jagen op wilde zwijnen (vandaar zijn bijnaam), maar ook van het bevruchten van vrouwen waar dan ook in Europa (alleen al bij Mien Wencker zou hij drie en zelfs mogelijk zes kinderen hebben verwekt). De prins was daardoor kwetsbaar voor afpersing. Het was François van 't Sant die – op instigatie van koningin Wilhelmina – ervoor zorgde dat de informatie over het seksleven van prins Hendrik en de gevolgen daarvan buiten bereik van de pers (en het grote publiek) bleef. Toch liep de reputatie van Van 't Sant een flinke deuk op in de kwestie-Elisabeth ►

